

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Surrogaatin käyttö teatteritulkkauksessa ei-
manuaalisin keinoin**

Kuin ensimmäistä päivää -teatteritulkkaus

Marjo Paakkari-Kettunen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

Huhtikuu / 2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma 240 op

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Marjo Paakkari-Kettunen	Sivumäärä 32
Työn nimi Surrogaatin käyttö teatteritulkkauksessa ei-manuaalisin keinoin	
Ohjaava opettaja Tytti Koslonen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Siilinjärven Teatteri, Ulla Antikainen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö oli toiminnallinen opinnäytetyö, jonka produkti on suomalaiselle viittomakielelle tulkattu näytelmä <i>Kuin ensimmäistä päivää</i>. Tulkkaukseen toteutettiin yhteistyössä tilaajan Siilinjärven Teatterin kanssa 12.7.2015. Opinnäytetyön tavoitteena oli toteuttaa <i>Kuin ensimmäistä päivää</i> – teatteritulkkaus suomalaiselle viittomakielelle ja tulkkauksessa keskityin tarkastelemaan surrogaatin käyttöä ei-manuaalisin keinoin. Surrogaatilla tarkoitan vartalon käyttöä tulkkaukseen eläytymisessä ja tarkastelen työssäni surrogaatin esiintymistä ei-manuaalisesti. Ei-manuaalisia elementtejä ovat muun muassa II-meet, suun artikuloivat liikkeet sekä silmien, pään tai koko vartalon liikkeet. Siilinjärven Teatterille teatteritulkkaus mahdollisti palveluiden tarjonnan laajemmalle yleisölle.</p> <p>Tavoitteeseen päästiin vastaamalla tutkimuskysymykseen: Millaista ei-manuaalista surrogaattia <i>Kuin ensimmäistä päivää</i> -teatteritulkkauksessa esiintyy? Tulkkaukseen taltiointi sekä oppimispäiväkirja. Tallenteesta annotoin kaikki kohdat, joissa eläydyn tulkkaukseen siten, että asia on ymmärrettävissä, vaikka tulkkauksesta puuttui manuaaliset viittomat. Opinnäytetyön produkti kuvattiin ja tallennetta käytettiin materiaalina toimintaa analysoidessa. Tutkimuskysymykseen on saatu vastaus annotoimalla tulkkaukselta. Opinnäytetyössä käsitellään surrogaattia terminä sekä sitä mitä termejä eri tutkijat ovat siitä käyttäneet.</p> <p>Tuloksista voidaan todeta, että ei-manuaalista surrogaattia esiintyy myös ilman manuaalista toimintaa ja ei-manuaalisessa surrogaattitilassa käydään vain hetkellisesti. Opinnäytetyön produkti oli suunnattu viittomakielisille, jotka ovat kiinnostuneita esittävästä taiteesta ja kulttuurista. Opinnäytetyön kirjallinen osuus on suunnattu viittomakielen tulkki opiskelijoille ja viittomakielen tulkeille. Opinnäytetyö tukee viittomakielen tulkkiohjaajien sekä tulkkiopiskelijoiden sekä tulkkiopiskelijoiden ymmärrystä surrogaatin tärkeydestä ja merkityksestä viittomakielessä.</p>	
Asiasanat teatteritulkkaus, surrogaatti, ei-manuaalisuus http://finto.fi/ys/fi/	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpretation 240 ect

ABSTRACT

Author Marjo Paakkari-Kettunen	Number of Pages 32
Title How To Use Surrogate In Theater Interpreting Without Manual Ways	
Supervisor(s) Tytti Koslonen	
Subscriber and/or Mentor Siilinjärven Teatteri Ulla Antikainen	
<p>This thesis is functional and as its product there has been interpreted a play to Finnish sign language. The play was accomplished in co-operation with Siilinjärven Teatteri. The name of the play was <i>Kuin ensimmäistä päivää</i>. The interpretation was made on the 12th of July in 2015. The research question for the thesis was to investigate which non-manual surrogates occurs in the interpretation. The research question for this study was answered by analyzing a recording of the interpretation. The purpose of this study was to interpret the play <i>Kuin ensimmäistä päivää</i>. Focus on the interpretation was using of surrogate without manual signs. The method of this study was the observation of the recording.</p> <p>Non-manual surrogates were annotated from the recording. In this thesis surrogate is used as a term, and it is told what terms different researchers has used. Results showed that non-manual surrogates occurs without manual signing. The results also showed that the using of the non-manual surrogate was used only for a short moment during the in-terpreting. The product of this thesis was destined for deaf people who are interested in performance art and culture. This thesis is destined for the Finnish signlanguage interpreter students and signlan-guage interpreters. This thesis bears out the understanding of the importance and meaning of the surrogate in Finnish signlanguage.</p>	
Keywords Finnish signlanguage, surrogate, non-manual signing, theatre interpreting	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY	6
2.1 Surrogaatti	7
2.2 Ei-manuaalisuus	8
3 TEATTERITULKKAUKSEN TAUSTAA	9
3.1 Teatteritulkkauskin on taidetta	9
3.2 Sijoittuminen	11
3.3 Viittomanimi osana roolihenkilöiden persoonaa	12
4 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	13
4.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymys	16
4.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston analysointi	17
5 TUTKIMUSTULOKSET	18
5.1 Kohtaukset	19
5.2 Yhteenveto kohtauksista	27
6 POHDINTA	27
LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Kulttuuri kuuluu meille kaikille. Tasavertaisuus ja yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskunnallisiin palveluihin vaikutti opinnäytetyöni aiheen valintaan. Tasavertaisuus on määritelty suomen perustuslaissa kohdassa 6§ Yhdenvertaisuus. *Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella* (Suomen perustuslaki). Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi teatteritulkkauksen, koska pidän tärkeänä tuottaa kulttuuripalveluita viittomakielisille ja, että jokainen meistä olisi yhdenvertaisessa asemassa kieleen tai kulttuuritaustaan katsomatta.

Aiheen valintaan vaikutti myös oma kiinnostukseni esittävään taiteeseen, sekä teatterin tarve tarjota palveluja laajemmalle yleisölle. Olen itse harrastanut teatteria ja nähnyt aikaisemmin, ennen tätä koulutustani, yhden tulkatun teatteriesityksen. Kyseinen esitys herätti minut pohtimaan, kuinka voimakkaasti tulkin on eläydyttävä ja heittäydyttävä näytelmän vietäväksi voidakseen ilmaista näytelmän ja roolihenkilöiden tunnetiloja. Tiesin, etten voisi toteuttaa opinnäytetyöni toiminnallista osuutta yksin, joten pyysin tähän tehtävään opiskelijakollegaani Annika Taskista ja hän lähti innolla mukaan projektiin. *Kuin ensimmäistä päivää* Teatteritulkkausta olisi ollut mahdotonta toteuttaa yksilötulkkausena, koska näytelmän kesto oli väliaika mukaan lukien kaksi tuntia.

Halusin henkilökohtaisen kokemuksen teatteritulkkauksesta ja minua kiinnosti erityisesti surrogaatin käyttö ei-manuaalisin keinoin. Surrogaatilla tarkoitan vartalon käyttöä tulkkaukseen eläytymisessä ja ei – manuaalisuudella tarkoitan viittomakielisiä elementtejä, kuten ilmeitä, suun artikuloivia liikkeitä, koko vartalon ja pään liikkeitä. Opinnäytetyöni koostui kahdesta osasta, produktista ja kirjallisesta työstä. Opinnäytetyöni tavoitteena oli toteuttaa *Kuin ensimmäistä päivää* – teatteritulkkaus ja tulkkauksessa keskityin tarkastelemaan surrogaatin käyttöä ei-manuaalisin keinoin. Tavoitteeseeni pääsin vastatessani tutkimuskysymykseeni: Millaista ei-manuaalista surrogaattia *Kuin ensimmäistä päivää* -teatteritulkkauksessa esiintyy? Tallensimme teatteritulkkausksemme ja tarkastelemme tallenteen avulla omaa toimintaani. Työni tarkoituksena ei ollut tuoda esille

millaista surrogaatin käyttöä ei-manuaalisin keinoin teatteritulkkauksessa kuuluisi olla, vaan tarkastelen kuinka itse onnistuin elävöittämään tulkkaustani surrogaattia käyttäen. Annotoin näytelmästä kaikki kohdat, joissa eläydyn asiaan siten, että asia on ymmärrettävissä, vaikka tulkkauksesta puuttui manuaaliset viittomat. Annotointi on aineiston luokittelua, kuvaamista sekä jäsentelyä systemaattisella tavalla (Lennes & Ahjoniemi 2005). Manuaalisesti ilmaistavien viittomien kanssa yhtä aikaa tuotettu surrogaatti on rajattu tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

Teatteritulkkauksesta on tehty aikaisemminkin opinnäytetöitä Humanistisessa ammattikorkeakoulussa. Aikaisemmin teatteritulkkauksesta tehtyjä opinnäytetöitä ovat muun muassa: BAAL Teatteritulkkaus viittomakielisen kuuron katsojan silmin vuodelta 2010 tekijä Elisa Haapajoki, Paperittomat - Valmistautuminen suomalaiselle viittomakielelle tulkattuun näytelmään vuodelta 2013 tekijät Heidi Rajaniemi ja Liisa Mala sekä Tulkkaus viittomakielisen teatteriproduktion harjoituksissa vuodelta 2013 tekijä Samuli Mänttari. Ei-manuaalisen surrogaatin käytöstä teatteritulkkauksessa ei ole aikaisemmin tehty opinnäytetyötä, siksi työni on merkittävä ammattialalle.

Tulkkaus toteutettiin 12.päivä heinäkuuta 2015. Opinnäytetyöni tilaaja on Siilinjärvellä toimiva Siilinjärven Teatteri, joka halusi tarjota teatteria laajemmalle yleisölle, eli tässä tapauksessa viittomakielisille henkilöille. Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus oli suunnattu viittomakielisille, jotka ovat kiinnostuneita esittävästä taiteesta, kulttuurista ja teatterista. Kirjallinen työni on suunnattu viittomakielen opiskelijoille sekä viittomakielen tulkeille havainnollistamaan ei-manuaalisen surrogaatin käyttöä sekä lisäämään tietoa tästä ilmiöstä. Työni tukee sekä tulkkiopiskelijoiden, että viittomakielentulkkien ammatillista kasvua ja kehittymistä työelämässä.

2 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Tässä luvussa määrittelen käsitteet surrogaatti ja ei-manuaalisuus. Tuon luvussa ilmi mitä termejä jotkut tutkijat ovat ilmiöstä surrogaatti käyttäneet ja mitä

termiä itse käytän. Luvusta ilmenee myös mitä tarkoitan sanalla surrogaatti. Avaan luvussa myös termiä ei-manuaalisuus, sekä mitä muuta termiä ei-manuaalisuudesta käytetään. Kerron myös mitä tarkoitan tässä työssä ei-manuaalisuudella.

2.1 Surrogaatti

Roolinotto, roolinvaihto, referointi, näkökulman vaihtaminen, kokijanäkökulma, eläytyminen sekä pantomiimi. Surrogaatin käytöstä on kirjoitettu käyttäen samasta ilmiöstä erilaisia termejä. Selventääkseni lukijalle tarkastelemani ilmiön ja siihen kohdistuvan termistön, kerron mitä termejä jotkut tutkijat ovat käyttäneet. Analysoidessani tätä ilmiötä käytän itse termiä surrogaatin käyttö, koska mukailen Liddelin (2008, 152) käyttämää termiä asiasta, kuinka surrogaattitilassa viittoja muuttuu joksikin muuksi. Paunu (1992,173) käsittelee kirjassaan ilmiötä käyttäen termiä roolinvaihto ja kertoo kuinka voimakkaasti viittojan on eläydyttävä samaistukseen kohteeseen josta kerrotaan. Paunu jatkaa, että esimerkiksi viittoessaan eläimistä viittoja poimii olemukseensa kyseiseen eläimeen liittyviä piirteitä ja ominaisuuksia.

Käsitellessään samaa asiaa toisessa teoksessa Paunu (1987, 36) käyttää termiä pantomiimi kertoessaan, kuinka eläydytään asiaan mistä viitotaan. Eläytyessä tulkittavaan tilanteeseen kuuro henkilö ymmärtää asian, vaikka kerronnasta puuttuisi viittomat. Rissanen (1992, 191-198) käyttää termiä näkökulman vaihtaminen kertoessaan, kuinka viittaus kulloiseenkin tilanteessa mukana olevaan entiteettiin eli elolliseen hahmoon tai oloon tapahtuu viittomakielellä. Hän kirjoittaa, että näkökulman vaihtaminen luetaan niin sanotusti roolivaihdon (role shift) alaisuuteen ja että roolinvaihto on juuri näkökulman vaihtamista missä viittoja eläytyy tai samaistuu sen entiteetin toimintatapaan tai ulkonäköön, josta hän kertoo. Kuka kokee kulloinkin kuvatun tilanteen, on näkökulman vaihdon tärkein tehtävä. Pääsääntöisesti näkökulman vaihtoa esiintyy kertovassa tekstissä, ei asiatyylisessä viittomisessa. (Rissanen 1992,191 - 198.)

Lukasczyk (2008, 9) taas käyttää termiä referointi. Vastaavuutta roolinvaihdolle ja referoinnille ei ole selvitetty kunnolla missään tutkimuksessa, mutta referoinnissa ja roolinvaihdossa on kyse osittain samasta ilmiöstä. Roolinvaihdon ilmiö

tunnetaan myös muissakin viittomakielissä ja puhutuissa kielissä ympäri maailmaa. Maissa, joissa viittomakielen tutkimusta on tehty pidempään, roolinvaihdon termi on jäänyt epäolennaiseen asemaan. (mt., 8.) Liddel (2008, 142, 152) käyttää termiä surrogaatti blendaus (surrogate blend). Viittojan muuttuessa jokikin muuksi, kutsutaan siitä syntyvää sekoitustilaa surrogaattitilaksi ja Liddel kuvailee tilassa olevia elementtejä eli hahmoja termillä surrogaatti. Liddel kirjoittaa blendauksen (blending) olevan kognitiivinen prosessi, jossa tapahtuu sulautuminen ja sekoittuminen kahden tai useamman mentaalisen tilan (mental space) välillä. Tässä Mentaaliset tilat ovat taas objekteja, jotka ovat erillään kielellisistä rakenteista sekä ne ovat ihmisen käsitys sen hetkisestä fyysisestä ympäristöstään samoin kuin ihmisen käsitys kertomuksesta, tapahtumasta, kuvasta tai mistä vain muun tyyppisestä mentaalista ajatusrakennelmasta (Lukasczyk 2008, 30–31). prosessissa mentaaliset tilat toimivat siten, että jokaisesta tilasta heijastetaan rakenteita ja piirteitä kolmanteen tilaan ja tätä kutsutaan nimellä blendattu mentaalinen tila (blended mental spaces). (Liddel 2008, 142,152.)

Viitotussa diskurssissa käytetään reaalitytilaa. Reaalitytilalla (real-space) tarkoitetaan, että viittoman liike on sidottu johonkin konkreettiseen. Tämä tarkoittaa sitä jos, esimerkiksi pöydällä olisi pienoismalli saarista, olisi tämä konkreettisesti käsienkosketeltavissa (Liddel 2008,147). Näitä reaalitytila-blendejä on kahdentyyppisiä: viittoja voi konstruoida spatiaalisia representaatioita eli hänen käsitystään ympäröivästä maailmasta edessä olevaan viittomatilaan tai kuvitella, että oikeat entiteetit ovat läsnä hänen ympärillään (Lukasczyk 2008, 33–34). Spatiaalinen representaatio on ihmisen käsitys ympäröivästä maailmasta ja ihmisen liikkuminen sekä toiminta puolestaan laajentavat ja rakentavat edelleen spatiaalista representaatiota (Kangasaho & Toikkanen 2000, 15). Mentaaliset tilat ovat taas objekteja, jotka ovat erillään kielellisistä rakenteista sekä ne ovat ihmisen käsitys sen hetkisestä fyysisestä ympäristöstään samoin kuin ihmisen käsitys kertomuksesta, tapahtumasta, kuvasta tai mistä vain muun tyyppisestä mentaalista ajatusrakennelmasta (Lukasczyk 2008, 30–31).

2.2 Ei-manuaalisuus

Ei-manuaalisuudesta käytetään myös termiä non-manuaalisuus. Opinnäytetyössäni käytän termiä ei-manuaalisuus. Ilmeitä, suun artikuloivia liikkeitä sekä

silmien, pään tai koko vartalon liikkeitä kutsutaan viittomakielessä ei-manuaalisiksi elementeiksi (Rissanen 1985, 101). Viittomakieli tai yksittäiset viittomat ei ole ainoastaan käsien liikkeitä. Viittomien ja lauseiden tuottamisessa ei-manuaalisilla elementeillä on hyvin tärkeä tehtävä. Kasvoilta luettavia ei-manuaalisia elementtejä ovat katseen suunta, kulmakarvojen asento, silmien siristäminen, silmien avaaminen suuriksi tai suun liikkeet sekä lukuisat muut kasvojen liikkeet. Nämä elementit ovat hyvin merkityksellisiä viestin kannalta. (Malm & Östman 2000, 24–25.) Kuten Paunukin (1992, 51) toteaa, ettei viittomakieli ole vain käsien kieli. Hän kirjoittaa non-manuaalisten eli ei käsin tehtävillä osilla olevan huomattavan suuri merkitys viittomakielessä. Viittoessa viittojan koko olemus elää kerronnan myötä.

3 TEATTERITULKKAUKSEN TAUSTAA

Tässä luvussa käsittelen teatteritulkkauksen taustaa ja mitä tulkilta vaaditaan halutessaan tehdä tulkattua teatteria. Onko tulkki vain tulkki vai näyttelijä joka viittoo hyvin. Käsittelen luvussa myös tulkkien sijoittumista ja sen merkitystä sekä vaikutusta tulkkauksessa. Kerron myös mitkä olivat meidän sijoittumisemme haasteet. Tuon esille myös viittomanimien nimenantoperusteita ja sen mistä viittomanimi voi syntyä sekä mitä nimenantoperusteita itse käytimme *Kuin ensimmäistä päivää*- Teatteritulkkauksessa oleville roolihenkilöille.

3.1 Teatteritulkkauskin on taidetta

Halutessaan tulkata teatteria, on tulkilla oltava ammattitutkinnon lisäksi rakkaus teatteria kohtaan, sekä ymmärrys teatterista, ja siitä kokonaisuudesta mitä se pitää sisällään. Teatteritulkkaus on verrattain uusi taiteenmuoto, joka on kääntämisen lisäksi myös taiteen luomista. Sitä voisi sanoa ohjaajan vision uudelleen tulkkaamiseksi ja prosessiksi luoda näyttämökuva (a stage picture) ohjaajan visioista. Teatteritulkkaus vaatii tulkilta myös kykyä näytellä, koska teatteritulkkaus on niin sanotusti näyttelemistä kertoen tarinaa eri kielellä ja tyyllillä. (Gebron 2000, 5.)

Teatteritulkkaus on saanut alkunsa teatterin halusta laajentaa tarjontaa ja alun perin tulkkeja on ollut vain yksi. Yleisimmin tulkit menevät katsomaan noin yhdestä kahteen näytöstä ennen varsinaista tulkkausta. Tulkkauksessa on yleensä käytetty mustaa vaateetusta ja tulkkeihin on kohdennettu valot. Tämä on voinut häiritä muita katsojia rikkoen tunnelmaa, koska muun näyttämön ollessa pimeä vain tulkit loistavat valokeilassa. (Gebron 2000, 5-6.) Tulkatessamme olimme pukeutuneet mustiin vaatteisiin, koska se on neutraali väri josta kädet erottuvat hyvin. Meihin ei kohdennettu mitään valoja, koska oli kyse kesäteatterista ja päivänäytöksestä, jolloin on muutenkin valoisaa.

Amerikkalaisen järjestön Americans with Disabilities Act (ADA) myötä monet teatterit ovat alkaneet ymmärtää, kuinka tulkkauksesta voi tulla onnistuneempi. Onnistuneeseen tulkkaukseen vaikuttavat mm. seuraavat asiat: tulkki tilataan hyvissä ajoin, hänelle tarjotaan käsikirjoitus ja harjoitusten aikataulut sekä ymmärretään, että tulkki tai tulkit voivat myös sisällyttää osaksi näytelmää. Tulkkien ollessa sisällytettynä osaksi näytelmää se tarkoittaa, että tulkin tai tulkkien on oltava paremmin valmistautuneita, paitsi kääntäjinä myös esiintyjinä. Monet teatterit ovat yhä tietoisempia sitä, että tulkattuja näytöksiä on oltava. (Gebron 2000, 6.)

Tulkin on hyvä miettiä miksi hän haluaa tulkata teatteria ja mikä näkemys hänellä on itsestään osana tällaista luovaa projektia. Onko tulkki vain tulkki vai näyttelijä joka sattuu viittomaan hyvin. Tulkki joka ajattelee itsensä näyttelijänä sekä myös viitto, tarjoaa parhaan teatterikokemuksen viittomakieliselle yleisölle. Tulkatessaan teatteria tulkin on oltava luova ja osata hieman näytellä. Tulkit jotka onnistuvat teatterissa ovat näyttelijöitä sielultaan. Tällaiset tulkit osaavat valita oikeanlaiset viittomat ja tyylin kulloisellekin roolihenkilölle. Onnistuneeseen tulkkaukseen vaikuttaa myös perehtyminen näytelmään liittyvään kirjallisuuteen, alan teoksiin, runouteen, lehtiin tai vaikkapa se, että itse harrastaa teatteria. Jatkuva ajan hermolla oleminen on eduksi, koska usein käsikirjoituksessa viitataan ajan kysymyksiin ja poliittisiin tapoihin. Se, että tulkki seuraa aikaansa ja ymmärtää kontekstin vaikuttaa positiivisesti siihen millaisen käännöksen hän tekee. (Gebron 2000, 7-9.)

3.2 Sijoittuminen

Tulkkien sijoittumisella on suuri merkitys viittomakielisille. Oikeanlainen sijoittuminen on avain nautinnollisempaan kulttuurielämykseen. Tulkin täytyy olla tietoinen mitä mahdollisuuksia sijoittumisen suhteen on, että hän voi tehdä ohjaajalle ehdotuksia ja mahdollisesti vaikuttaa asiaan. (Gebron 2000, 19.) Sijoittumisemme tulkkaustilanteessa teki tulkkauksestamme haastavan. Olimme sijoittuneet lavan eteen istuen penkillä vierekkäin ja viittomakieliset seurasivat näytelmää ns. meidän yli ja tulkkasimme kuin olisimme ”tekstittäneet” näytelmän. Toitimme tulkkauksemmme siis reunatulkkauksena (sightline interpreting), jossa tulkit voivat sijoittua seisomaan tai istumaan lavan viereen tai eteen (Gebron 2000, 23).

Sijoittumisemme oli hyvä siitä näkökulmasta, että se oli täysin esteetön viittomakielisille katsojille ja katsojien oli helppo seurata näytelmää meidän ylitsemme emmekä häirinneet tulkkauksellamme näyttelijöitä. Sijoittumisemme oli hyvä myös siitä näkökulmasta, että emme olleet aivan näyttämön reunalla jolloin viittomakielisen katsojan olisi ollut vaikeampi seurata tulkkausta. Tulkit ovat yleisesti sijoittuneet näyttämön reunalle ja sen seurauksena on viittomakielisille katsojille tullut niin sanottu ”ping-pong” -efekti. Tällöin katsojan on välillä katsottava lavalle ja välillä lavan reunalle tulkkeihin. Tällä tavoin tulkit ovat niin sanottu ulkopuolisia, eivätkä voi vaikuttaa näytelmään. (Gebron 2000, 5-6.)

Viittomakielen tulkin on sijoitettava niin, että viittomakielisillä on esteetön ja hyvä näkyvyys (Ojala 1993, 6). Olisimme itse halunneet olla osa näytelmää, niin että tulkkaus olisi tapahtunut lavalla oikeiden entiteettien lähellä. Näin ollen viittomakielisten olisi ollut helpompi seurata näytelmän kulkua. Keskusteltuamme asiasta ohjaajan kanssa päädyimme ratkaisuun toteuttaa tulkkaus lavan edessä. Sijoittuminen oli haasteellista, koska emme nähneet roolihenkilöitä ja tulkkaus perustui vain kuuloaistiin, eli emme voineet tehdä mitään näköhavaintoja näy-

telmästä. Tämä vaikeutti eläytymistä eri roolihenkiöiden tunnetiloihin, koska emme nähneet näyttelijöitä.

3.3 Viittomanimi osana roolihenkilöiden persoonaa

Mietimme alussa Taskisen kanssa annammeko kaikille roolihenkilöille oman viittoman, mutta päädyimme ratkaisuun antaa viittomanimet vain sellaisille henkilöille, joita näytelmässä puhutellaan nimellä. Viittomanimi on visuaalinen nimi, joka kertoo yksilöllisesti nimenkantajasta, siihen voi sisältyä esimerkiksi jokin vihje henkilön luonteesta, kasvojenpiirteestä, pinttyneestä tavasta tai ammatista. Viittomanimi voi syntyä henkilön hiustyylistä, pisamista, lempipaidan röyheliöstä, hymykuopista, iloisesta tai äksystä luonteesta tai tavasta käyttäytyä. (Rainò, 2000,201).

Näytelmän tulkkauksessa Seikun (osastonhoitaja) viittoma viittaa hänen ylpeään ja ylimieliseen luonteeseensa. Annoimme hänelle viittomanimeksi viittoman YLPEÄ, joka mielestämme kuvasi hänen luonnettaan ja persoona hyvin. Taimilla (hoivakodin asukas) oli pörröiset hieman sivulle päin hapsottavat hiukset, joten annoimme hänelle viittoman kuvaillen hänen hiustyyliään. Hoivakodissa työskenteli siviilipalvelusta suorittava Kaide ja hänelle annoimme viittoman SILVARI. Yhdessä kohtauksessa Minnan (sairaanhoitaja) tytär leikki käsinukeilla ja puhuu Kimi Räikkösestä. Kimi Räikkösestä puhutaan myös nimellä Iceman, joten annoimme hänelle viittoman JÄÄ-MIES. Tutustuessani myöhemmin Pippurin (2014, 69) graduun *Suomalaisten julkisuuden henkilöiden viittomanimi ja niiden nimenantoperusteita*, huomasin, että Kimi Räikköselle olisi ollut oma viittomanimivariantti. Hoivakodin asukkaalle Rva Lahtiselle annoimme viittomanimen hänen sukunimensä perusteella, hänen viittomansa oli NAINEN-LAHTI, viittoma LAHTI viittaa hänen sukunimeensä. Viittomanimi voi myös perustua viralliseen nimen osaan (Rainò 2000, 201).

4 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerron opinnäytetyöni tilaajasta, *Kuin ensimmäistä päivää* -näytelmästä etenemisestä sekä yleisesti toiminnallisesta opinnäytetyöstä. Kerron myös valmistautumisestamme itse tulkkaukseen sekä siihen liittyviin ongelmiin ja siitä mitä tulkin on otettava huomioon valmistautuessaan tulkattuun teatteriin. Tuon luvussa esille myös opinnäytetyön tavoitteen, tutkimuskysymyksen sekä -menetelmät.

Teimme 12.päivä heinäkuuta 2015 Siilinjärven Teatterille tulkkauksen parityönä opiskelijakollegani Annika Taskisen kanssa. Siilinjärven Teatteri on toiminut jo 52 vuotta valmistuen vuosittain yhden kesäteatteriesityksen, joka esitetään Mäntyranassa. Mäntyranassa on toteutettu pääsääntöisesti suomalaisten kirjailijoiden teksteihin pohjautuvia näytelmiä, mutta poikkeuksiakin löytyy ulkomaalaisten näytelmätekstien puolelta. (Siilinjärven Teatteri 2016) Kesälle 2015 Siilinjärven Teatteri valitsi Anna Krogeruksen näytelmä *Kuin ensimmäistä päivää* ja näytelmän ohjasi Sami Hokkanen. Näytelmä kertoo Lepolan hoitokodin värikkästä elämästä kaikkine iloineen ja suruineen, ottaen huumorin kautta kantaa maassamme vallitsevaan tilanteeseen vanhusten hoidon puolella. Näytelmä ei kuitenkaan ole pelkää huumoria, vaan siinä nähtiin myös hyvin kipeitä ja dramaattisia käännteitä sekä tunteita ahdistuksesta riemuun. Tunteiden kirjo näytelmässä oli oman työni näkökulman kannalta hyvä, koska pääsin kokeilemaan, kuinka pystyn eläytymään jokaiseen näytelmässä esiintyvään tunteeseen tulkattavieni roolihenkilöiden näkökulmasta. Näytelmässä oli 21 roolihenkilöä, joista minä tulkkasin 12 henkilöä. Henkilöt, joita tulkkasin olivat:

Osastonhoitaja Seikku Sairaanhoitaja Minna

Sivari Kaide

Lepolan asukkaat:

Taimi

Martta

Unto

Rva Lahtinen

Taneli
Minna tytär Suvi
Helmi
Eino Grön
Insinööri1
Insinööri 2

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto tutkimukselliselle opinnäytetyölle, joka suoritetaan ammattikorkeakouluissa. Toiminnallinen oppinäytetyö voi olla esimerkiksi ammatilliseen käyttöön suunnattu ohje, opastus, ohjeistus tai jonkin tapahtuman toteutus riippuen miltä alalta opinnäytetyö tehdään. Toteutustapa valitaan kohderyhmän mukaan, tapoja voi olla esimerkiksi kirja, opas, cd-rom, kotisivut, näyttely tai jokin tapahtuma. Tärkeää toiminnallisessa opinnäytetyössä on yhdistää käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. (Vilkkä&Airaksinen 2003,9.) Koko produktin ajan pidin päiväkirjaa, kirjaten ylös päiväkohtaisesti toimintojeni kulun. Päiväkirjan kirjoittaminen on tukenut omaa ammatillista kasvua ja auttanut työstämään opinnäytetyöni kirjallista osuutta. Opinnäytetyöpäiväkirja toimii ikään kuin muistina ja sinne dokumentoidaan opinnäytetyön prosessi. Opinnäytetyön prosessi sijoittuu pitkälle ajanjaksolle ja prosessin loppuvaiheessa on mahdoton muistaa tapahtumien kulkua, tällöin on helppo nojautua tekemiinsä muistiinpanoihin. (Vilkkä&Airaksinen 2003,19.)

Opinnäytetyöni kirjallisen osuuden aiheen tarkastella ei-manuaalisen surrogatin käyttöä tulkkauksessani valitsin, koska tästä aiheesta on tehty verrattain vähän tutkimusta suomen kielellä ja tämä aihe on mielestäni mielenkiintoinen. Halusin myös perehtyä työssäni tulkin eläytymiseen ja sen vaiheikkaaseen prosessiin sekä siihen mitkä seikat vaikuttavat sanoman välittämisessä kohdekulttuuriin.

Aloitin yhteydenpidon Siilinjärven Teatterin kanssa syksyllä 2014. Olin yhteydessä Siilinjärven Teatterin puheenjohtajaan Ulla Antikaiseen ja kysyin olisiko teatteri kiinnostunut tekemään kanssamme yhteistyötä tulkkauksen näkökulmasta. Sain heti positiivisen vastaanoton ja heidän kiinnostuksensa tulkkauksta kohtaan heräsi. Lukuisien puhelinneuvotteluiden jälkeen sain tiedon, että näy-

telmäksi varmistui Anna Krogeruksen teksti *Kuin ensimmäistä päivää*. Tammi-kuussa 2015 olimme mukana näytelmän julkistamistilaisuudessa ja saimme kuulla, millaisesta näytelmästä oli kyse. Käsikirjoituksen saimme vasta huhti-kuussa 2015 minkä jälkeen kävin puhelinneuvotteluita ohjaajan kanssa.

Paneuduttuamme käsikirjoitukseen jaoimme roolit niin, että molemmille, sekä minulle että Taskiselle, tulisi yhtäläisesti tulkattavaa. Roolihenkilöt kuitenkin muuttuivat hieman näytelmäharjoitusten edetessä, mutta saimme roolihenkilöiden jaon pysymään tasaisena. Vaikka tutustuimme käsikirjoitukseen perusteellisesti, ei se antanut realistista kuvaa näytelmän luonteesta ja roolihenkilöistä. Vasta harjoituksissa oleminen ja roolihenkilöiden näyttelemisen näkeminen alkoi paljastaa kulloisenkin roolihenkilön maailmankuvaa ja sitä, millainen henkilö hän olisi näytelmässä. Kiinnitin näihin asioihin todella paljon huomiota ja pohdin, kuinka pystyisin itse hyödyntämään ja matkimaan heidän eläytymistään näytelmässä.

Tulkkauksemme oli valmisteltu tulkkaus, koska meillä oli useampi kuukausi aikaa valmistautua tulkkaukseen. Tämä ei olisi ollut mahdollisilla ammattitulkeilla, joten olimme etuoikeutetussa asemassa valmistautumisen suhteen. Kun tulkilla on ollut aikaa tutustua ja perehtyä tulkattavaan materiaaliin, kutsutaan tulkkausta valmistelluksi tulkkaukseksi mikä on lähempänä käännoästä kuin tulkkausta (Hytönen&Rissanen 2006, 24). Käydessämme harjoituksissa tarkkailin koko ajan näyttelijöiden tapaa toimia, liikkua ja puhua sekä sisäistin itselleni roolihenkilöiden ajatusmaailmaa.

Valmistellessamme tulkkausta ja pohtiessamme käännoäsratkaisuja kohtasimme usein ongelman, kuinka saamme ilmaistua asian kohdekuulttuuriin sopivalla tyylillä. Käännoätieteen ongelma on, kuinka pysyä uskollisena alkutekstiä kohtaan. Viime vuosina on alettu nähdä, että uskollisuus käännoäksen vastaanottajaa kohtaan on jopa tärkeämpää kuin uskollisuus lähtötekstiä kohtaan (Hytönen 2006, 66). Tulkkaustilanne on aina ainutkertainen ja luova, tulkki ei voi pitää ns. taiteilijan "kenraaliharjoitusta". On kuitenkin paljon asioita, joihin tulkin on etukäteen kiinnitettävä huomiota ja myös sellaisia asioita mitkä vaativat tulkilta vavannäköä ja paljon työtä ennen varsinaista tulkkausta. Näitä asioita ovat esimerkiksi kuka on puhuja, kuka on vastaanottaja, mikä on hänen kuulttuuritus-

tansa sekä kuinka hyvin vastaanottaja tuntee esityksen aiheen vai tarvitseeko hän lisäselvityksiä. (Saresvuo & Ojanen 1988, 78–79.)

Valmistautuessani tähän teatteritulkkaukseen mietin tulkkausta todella paljon oman opinnäytetyöni näkökulmasta ja siitä millaisia tunnetiloja sekä luonteenpiirteitä kukin roolihenkilö pitää sisällään. Teatterin harjoituksissa yritin aina kerta kerran jälkeen päästä käsiksi kunkin roolihenkilön ”mielenmaisemaan”, että voisin tulkkauksessani eläytyä heidän ajatuksiin, koulutustaustaan ja tyyliin keskustella muiden kanssa. Pohdin myös paljon sitä, kuka on vastaanottaja ja kuinka hyvin saamme tulkkauksen toimimaan viittomakielisen kulttuurin näkökulmasta. Esimerkiksi suomenkielisissä sanonnoissa ja metaforissa tämä asia korostui. Yhdessä näytelmän kohtauksessa yksi roolihenkilöistä tulee tilanteeseen ja sanoo: *”Juosten kustu sanon minä!”* Tällaiset kohdat olivat haastavia ja pohdin, kuinka saan ilmaistua asian toiseen kulttuuriin sopivalla tavalla ja pitää sen merkityksen samana. Metaforat kertovat yleensä tavasta ajatella kulloisesakin kulttuurissa, joten voi olla vaikeaa löytää tyyllillisesti ja käsitteellisesti samankaltainen ilmaisu käännettäessä toiseen kieleen latistamatta tai liimoittelematta sitä mielikuvaa minkä metafora antaa (Rissanen 2006, 29).

Valmistauduimme hyvin tulkkaukseen, mutta oikeassa tulkkaustilanteessa ilmeni monia kohtauksia, jotka eivät menneet käsikirjoituksen mukaan. Keskustelimme esityksen jälkeen näyttelijöiden kanssa ja he sanoivat, että unohtuivat näytellessään katsomaan meitä ja näin ollen juuri tässä tulkatussa näytöksessä oli verrattain paljon muuttuvia tekijöitä. Muuttuvilla tekijöillä tarkoitan, että näyttelijät kokivat tulkkien läsnäolon hyvin mielenkiintoisena ja näin ollen jäivät useasti seuraamaan tulkkausta. Tämä vaikutti näyttelijöiden roolisuoritukseen niin, että heidän vuorosanansa muuttuivat erilaisiksi useassa kohtauksessa verrattuna käsikirjoitukseen ja aiempiin näytöksiin.

4.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyöni tavoitteena oli toteuttaa *Kuin ensimmäistä päivää* – teatteritulkkaus ja tulkkauksessa keskityin tarkastelemaan surrogaatin käyttöä ei-manuaalisin keinoin. Päästäkseni tavoitteeseeni on minun vastattava tutkimuskysymykseeni:

1. Millaista ei-manuaalista surrogaattia *Kuin ensimmäistä päivää* teatteri tulkkauksessa esiintyy?

Teatteritulkkaus tallennettiin kesällä 2015. Saimme avuksi henkilön, joka vastasi kuvaamisesta, näin ollen ei meidän tarvinnut kuin keskittyä tulkkaukseen. Kamera oli suunnattu meihin päin ja näin meidän oli helppo tarkastella tulkkaustamme jälkikäteen. Tallenne on yhteensä noin kahden tunnin mittainen ja annotoin tallenteesta kaikki kohdat, joissa käytän ei-manuaalista surrogaattia. Käsitellessäni kulloistakin kohtausta kerron siitä ensin hieman ja sen jälkeen analysoin sitä. Näin lukijan on helpompi eläytyä tulkattuun tilanteeseen.

4.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston analysointi

Opinnäytetyössäni käytän menetelmänä havainnointia ja annotoin kaikki kohtaukset, joissa käytän ei-manuaalista surrogaattia. Tarkastellessani surrogaatin käyttöä käytän kesällä 2015 kuvaamaamme tallennetta tulkattua näytöksestä. Kaikilta näyttelijöiltä pyydettiin lupa kuvata näytös ja kerroimme, että tallenteessa näkyisi pääsääntöisesti meidän kasvomme, koska kamera oli suunnattu meihin päin. Näin kunnioitimme jokaisen näyttelijän yksityisyyttä. Yksityisyyden kunnioittaminen tutkimuksessa tarkoittaa, että ihmisellä itsellään on oikeus määrittellä mitä tietoja he tutkimuskäyttöön antavat sekä tutkimustekstejä ei saa kirjoittaa niin, että niistä tunnistaa yksittäisen tutkittavan henkilön (Kuula 2006, 64).

Kirjoitin koko produktin ajan opinnäytetyöpäiväkirjaa. Havainnoin produktin ajan näytelmän roolihenkilöiden tapaa puhua, liikkua, ottaa kontaktia toisiin roolihenkilöihin sekä mitä roolihenkilöt ajattelevat ja tuntevat. Havainnoinnin suurin etu on se, että sillä saadaan välitöntä ja suoraa tietoa yksilöiden käyttäytymisestä. Erityisesti havainnointi sopii menetelmäksi silloin, kun tutkitaan vuorovaikutusta

tai tilanteet ovat vaikeasti ennakoitavissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009,213.) Havainnoin ja tein muistiinpanoja luonnollisissa tilanteissa ilman, että oma tutkimukseni olisi aiheuttanut muutoksia roolihenkilöiden käyttäytymiseen. Osallistuvassa havainnoinnissa on hyvin tyypillistä, että tutkija pyrkii pääsemään ryhmän jäseneksi ja sitä kautta osallistuu tutkittavien ehdoilla heidän toimintaan. Näissä tilanteissa usein havainnoijalle muodostuu jokin rooli ryhmässä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009,216.) Minun oli helppo sulautua tämän ryhmän jäseneksi, koska osa näyttelijöistä oli minulle ennestään tuttuja ja olin aikaisemmin tehnyt heidän kanssaan teatteria.

Menetelmänä havainnointi on ainoa oikea tapa työssäni, koska tarkastelen myös omaa toimintaani. Havainnointi on kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä ja sen avulla päästään luonnollisiin ympäristöihin. Havainnoinnin (*observation*) avulla saadaan tietoa siitä, kuinka ihmiset todella toimivat. Tieteellinen havainnointi ei ole vain näkemistä vaan myös tarkkailua. Havainnointi on verrattain työläs menetelmä, mutta sillä on pitkä historia. Suurin etu havainnoinnissa on, että sillä saadaan suoraa ja välitöntä tietoa yksilöistä ja ryhmistä sekä heidän käyttäytymisestään. (Hirsjärvi, Remes Sajavaara 2009,212–213.)

Analysoinnin tavoitteena oli saada vastaus tutkimuskysymykseeni: *Millaista ei-manuaalista surrogaattia Kuin ensimmäistä päivää teatteritulkkauksessa esiintyy?* Tarkastelen tallennetta surrogaatin käytön näkökulmasta ja annotoin tallenteesta kaikki sellaiset kohdat, joissa olen käyttänyt ei-manuaalista surrogaattia.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni tulokset. Tulokset esitellään näytelmän kohtausjärjestyksessä, siten että olen annotoinut tallenteelta kaikista kohtauksista tilanteet, joissa esiintyy ei-manuaalisen surrogaatin käyttöä. Kuvaan tuloksissa näytelmän kohtaukset tekstinä sekä kerron miten ei-manuaalisen surrogaatin käyttöä eläytymisessä esiintyy kyseisissä kohtauksissa. Tulkatessani käytän paljon vartalon liikkeitä vaihtaessani roolia puhujasta toiseen. Liikkeet eivät välttämättä ole suuria, mutta niistä erottaa puhujan vaihtuvan. Jokaisessa kohtauksessa on nähtävissä voimakkaat kasvojen ilmeet, joka matkivat puhujan

tunnetilaa. Kohtaukset, joissa käytän ei-manuaalista surrogaattia, ovat kestoltaan hyvin lyhyitä ja siinä tilassa käyn vain hetkellisesti. Näissä kohtauksissa käytän voimakkaasti ilmeitä, eleitä ja vartalonliikkeitä. Rissanen (1985, 101) toteaa, että esimerkiksi ei-manuaalinen ilmaisu kuten ilmeet, vartalon liikkeet ja mimiikka eivät yleensä esiinny yksinään. Kuitenkin kaikissa seuraavissa anno-toimissani kohtauksissa eläydyn tulkkaukseen nimenomaan siten, että en käytä lainkaan manuaalisia viittomia, vaan pelkästään pantomiimia, kuten Paunu (1987) asian ilmaisee. Näissä kaikissa 12 näytelmän kohtauksessa eläytyminen tulkkaukseen tapahtuu vain ei-manuaalisia keinoja käyttäen.

5.1 Kohtaukset

Kohtaus 1

Kohtauksessa hoivakodin työntekijät Minna ja Tanja juttelevat uudesta työntekijästä Adamista, joka on maahanmuuttaja. Minna on sitä mieltä, ettei hänestä ole mitään hyötyä vaan tämä uusi työntekijä teettää heille vain lisää töitä. Minna sanoo: *”Työvoimaa! Ja paskanmarjat, tuplasti tämä töitä meille tietää eikä mittään muuta!”*.

Lauseen lopun *”eikä mittään muuta!”* tulkkauksen käsien heilautuksella eteenpäin kasvoillani ynseä ilme ja katseeni on suunnattu alas. Suupieleni ovat kääntyneenä alaspäin ja kulmakarvoistani näkyy Minna negatiivinen asenne uutta työntekijää kohtaan. Käänän myös pääni vasemmalle ikään kuin katsoen olkani yli ja nojaudun vartalollani hieman taaksepäin, millä korostan Minna välinpitämättömyyttä asiaa kohtaan eläytyen hänen tunnetilaansa. Paunu (1987, 85) opettaa esimerkki lauseilla viittojaa esittämään lauseet pääsääntöisesti näyttelemällä ja kuvattuun tilanteeseen eläytymällä.

Kohtaus 2

Tässä kohtauksessa hoitokodin asukas Martta tulee paikalle muiden juttellessa. Martta on hyvin kiukkuisen

oloinen mummo ja hänellä on hieman ilkeä tyyli ilmaista asioita muille. Martta on hyvin katkera miehelleen, jonka hän kuvittelee kokoajan vikittelevän muita naisia. Martta sanoo: ”*Toinen jalaka hauvassa ja eikun silimää iskee ja kuola valluu. On siitä mulla mies!*”

Tulkatessani lauseen osan ”*eikun silimää iskee ja kuola valluu*” vartaloni taipuu hieman eteenpäin ja leukani on hieman ammollaan suupielet kääntyneenä alaspäin sekä siristän silmiäni voimakkaasti kuin olisin himoitsemassa jotain. Samalla isken silmää ikään kuin vikitellen jotain henkilöä. Ilmeelläni ilmaisen Martan vihan ja kiukun miestänsä kohtaan ja käytän mimiikkaa imitoiden Marttaa kuinka hän kuvailee miehensä käyttäytyvän. Tässä kohtauksessa on selvästi nähtävissä, että viittomakieli ei ole vain käsien kieli, kuten Paunu (1992,51) asian ilmaisee. Paunu (1992,51) sanoo kirjassaan, että viittomakielisessä ilmaisussa ei-manuaalisuudella, eli ei käsin tehtävillä osilla on huomattavan tärkeä merkitys.

Kohtaus 3

Osastonhoitaja Seikku saapuu työpaikalleen ja saa ylättäen tekstiviestin, missä yksi hoivakodin työntekijöistä ilmoittaa olevansa vatsataudissa. Seikku katsoo puhelintaan ja sanoo: ”*Ei helkkari, just joo hohhoijaa*”.

Tulkatessani lauseen lopun ”*just joo hohhoijaa*” katson omaa kämmentäni nostan kulmakarvoja voimakkaasti ylös sekä nojaudun taaksepäin ja suuni on ammollaan. Samalla kosketan kädelläni suutani useamman kerran. Täällä kuvailen Seikun ajatusta siitä, kuinka pettynyt ja kyllästynyt hän on järjestämään sijaisia sairastuneiden työntekijöiden tilalle. Edellä mainitussa kohtauksessa samaistun näyttelijän toimintaan sekä siihen mistä hän kertoo. Paunu (1992, 173–174) määrittelee roolinvaihdoksi sen, että viittoja eläytyen samaistuu kohteeseen mistä hän kertoo, mitä hän kuvailee tai minkä tekemisiä ja sanomisia hän tuo esille. Että viittoja voi samaistua kuvaamaansa kohteeseen hän ottaa olemukseensa kyseiseen ”rooliin” liittyviä ominaisuuksia ja piirteitä niin, että katsoja voi nähdä hänestä millainen kuvattava kohde on. Roolinvaihdossa on erittäin tärkeä

ää eläytyä kuvattavaan kohteeseen. Viittojan kertoessa mitä joku toinen henkilö on sanonut, on eläytymisen osuus tärkeä, näin hän pyrkii saamaan olemukseensa kuvaamansa henkilön ominaisuuksia ja piirteitä. Juuri eläytymisellä sain viestitettyä katsojille Seikun tunnetilan asiaa kohtaan sekä eläytymisestä kävi myös ilmi Seikun ylimielinen persoona. Kuten Lukasczyk (2008, 95) sanoo, kasvojen ilmeitä muuntamalla voi viittoja nostaa esille hahmojen perusluonteeseen liittyviä ominaisuuksia.

Kohtaus 4

Osaston hoitaja Seikku ehdottaa sairaanhoitaja Minnal-
le voisiko hän tehdä tulevan yövuoron. Minna vastaa
Seikun ehdotukseen sanoen: *”Jos tilanne olis joku toi-
nen”*.

Tulkatessani edellä mainitsemani lauseen vartaloni kallistuu vasemmalle taka-
viistoon ja kasvoillani on ilme, josta näkee Minnan pelon ja hädän joutua yövuo-
roon. Koko olemukseni elää viittomisen myötä, kuten Paunu (1992, 51) asian
ilmaisee, tosin minä en tässäkään kohtauksessa viito mitään, vaan käytän aino-
astaan eleitä. Kulmani ovat kurtussa ja puren hampaitani yhteen levittäen suuni
niin sanottuun tekohymyyn. Nostan myös käteni ikään kuin torjuen Seikun eh-
dotuksen.

Kohtaus 5

Seikku keskustelelee työntekijöiden kanssa hoivakodissa
valitsevasta työtilanteesta. Hoivakodin työntekijä Mara
kiroaa tilannetta ja on hyvin närkästynyt siihen, että ra-
portoinnit ja muut paperityöt vievät aikaa hoidollisista
tehtävistä. Seikku sanoo Maralle *”Neljä, että neljä voi-
ma sanaa tarvitsit tuon ajatuksesi muotoilemiseen”*.

Tulkkauksen lopussa käytän katsettani toisessa suunnassa
pyöräyttäen päätäni silmiäni pyöritellen. Katseeni palaa samaan paikkaan ja

kulmakarvani ovat kohollaan, toinen hieman enemmän. Kasvoiltani näkee Seikun halveksunnan Maraa kohtaan ja pään liike voimistaa sitä. Kohtauksessa sijaistan Seikkua ja imitoin hänen reaktiotaan, eli olen surrogaattitilassa. Surrogaattitilalla eli sijaistarkoitetilalla tarkoitetaan tilaa mikä on viittojan ympärillä ja jossa viittoja on osana. Viittoja on niin sanotusti tilassa sisällä (Nisula 2012, 7). Liddel (2007, 153) kertoo surrogaattitilan olevan merkityksellinen, koska se tuottaa osittain näkyvän hetken kuvailtavasta tilanteesta, kuten tulkkauksestani käy ilmi.

Kohtaus 6

Hoivakodin asukas Taimi juttelee uuden työntekijän Adamin kanssa. Taimi toivottaa Adamin tervetulleeksi uuteen työpaikkaan ja Adam sanoo Taimin olevan ensimmäinen joka toivottaa hänet tervetulleeksi. Tähän Taimi vastaa: *”Noo, ne on nämä savolaiset semmosia venkuloita”*.

Tulkatessani Taimin lauseen aloituksen ”Noo” keikutan päätäni puolelta toiselle suupielen taipuneena alaspäin ja katson kulmat kurtussa ylöspäin. Huuliossani on myös nähtävissä sana ”Noo” mikä myös kuuluu ei-manuaalisuuteen. Kuten Rissanen (1985,101) toteaa, suun artikuloivat liikkeet ovat yksi ei-manuaalisuuden elementti. Kasvojeni ilmeestä ja koko olemuksestani huomaa Taimin yrityksen lohduttaa Adamia, ettei näistä savolaisista kannata välittää ja he käyttäytyvät välillä ajattelemattomasti.

Kohtaus 7

Taimi keskustelee Adamin kanssa Adamin kotimaasta ja siitä, että siellä on tällä hetkellä sota. Taimi sanoo:

”Niin, siellä on sitä sissisotaa” ja hän venyttää sanaa ”niin”.

Tulkatessani sanan *”niin”* nyökyttelen päätäni mietteliään näköisenä. Kulmani ovat hieman kurtistuneet ja suuni on raollaan alaspäin kääntyneenä eläytyen Taimin reaktioon. Lukasczyk (2008, 6) kirjoittaa roolinvaihdon olevan ilmiö, jossa viittoja eläytyy johonkin kertomuksessa esiintyvään tarkoitteen rooliin ja kertoo tapahtumista sen näkökulmasta. Olen koko olemuksellani sisällä Taimin tunteessa. Lukasczyk (2008, 6-7) toteaa myös, että viittojan ottaessa jonkin toisen roolin hänen olemuksensa, viittomatyyylinsä sekä asentonsa voi muuttua vastaamaan roolin *”omaa”* ja kuvattua tilannetta. Roolinvaihdolla viittoja voi tuoda esille kulloiseenkin rooliin liittyviä ominaisuuksia, piirteitä, roolin sanomisia tai tekemisiä hänen omasta näkökulmastaan. Näin sain tulkattua Taimin ajatuksen, että hän tietää mistä Adam puhuu ja on lukenut asiasta.

Kohtaus 8

Sairaanhoitaja Minna kertoo miesseikkailuistaan perushoitaja Ritvalle. Minna kertoo kuinka hän oli mennyt yhden ihanan miehen luokse ja he olivat nauttineet vähän viiniä. Yllättäen mies oli ehdottanut, että haluaa ottaa Minnasta alastonkuvia. Kertoessaan asiasta Minna sanoo näin: *”Tiijätkö mitä, se halus ottaa musta alastonkuvia!”*.

Tulkkaan asian ja lopuksi lisään siihen mimiikkaa tuoden ilmi Minnan järkytyksen asiaa kohtaan. Kohtauksessa tuon ilmeilläni esille Minnan ajatukset kyseistä asiaa kohtaan. Paunu (1992, 55) opettaa, että pelkillä ilmeillä voidaan viestittää monia asioita. Tulkatessani silmäni ovat suurina, suuni auki ja nyrpistän nenääni sekä nyökyttelen pienellä liikkeellä päätäni käyttäen katsettani toisessa suunnassa. Näin sain katsojille välittymään Minnan todellisen järkytyksen.

Kohtaus 9

Kohtauksessa Ritvan kehitysvammainen tytär tulee yl-
lättäen hänen työpaikalleen, tulkkaan Ritvan tyttä-
rää Helmiä. Kehitysvamman vuoksi Helmin puhe on katko-
naista ja epäselvää. Kohtauksessa Helmi toistaa äidil-
leen sanaa en.

Tulkatessani minä kääntelen päätäni sivuilta sivulle katkonaisilla liikkeillä sa-
maistuen liikkeellä Helmin tyyliin puhua. Jantunen (2003, 94–95) sanoo, että
suomen kielessä lauseen funktioita merkataan esimerkiksi partikkelein ja sa-
noin, kun taas suomalaisessa viittomakielessä funktioita merkitään pääsääntöi-
sesti kehon ja pään liikkeillä sekä kasvojen ilmeillä, näitä kutsutaan ei-
manuaalisiksi kieliopillisiksi operaattoreiksi. Kääntelemällä päätäni katkonaisin
liikkein tuon ilmi Helmin tyylin puhua ja olemukseni tukee eläytymistäni kehitys-
vammaiseen roolihenkilöön. Käytän myös silmiäni auki ja kiinni sekä koko ole-
muksestani näkee, että tulkkaan niin sanotusti kehitysvammaista roolihenkilöä.

Kohtaus 10

Kohtauksessa hoivakodin asukas Toivo herää yöllä ja
hän on varma, että hoivakotiin on tullut varkaita. Toivo
huutaa ja meuhkaa, että varkaat ovat tulleet viemään
Martan hopeat. Martta saapuu paikalle ja sanoen: *”Mitä
sinä täällä riehut keskellä yötä?!”*.

Tulkattuani lauseen tehostan Martan kiukkua omalla olemuksellani matkien
Martan reaktioita. Tulkattuani lauseen jätän käteni sivuille ja koko ylävartaloni
laskeutuu ikään kuin hieman lyttyyn, tämä liike tuo ilmi Martan häpeän ja petty-
myksen omaa miestänsä kohtaan. Samalla käytän katsettani toisaalla ja pääni
kallistuu eteenpäin, sekä ilmeeni on vihainen. Suuni on hieman alaspäin ja kul-
makarvani kiukkuisesti ylhäällä. Tulkatessani Marttaa kasvoillani on nähtävissä
lukematon määrä erilaisia ilmeitä. Malm ja Östman (2000, 25) toteavat katseen
suunnan, kulmakarvojen asennon, silmien siristämisen tai avaamisen sekä
suun liikkeiden olevan hyvin merkittävä osa viittomakieltä. Samaistumalla Mar-
tan tunteeseen ei-manuaalisilla elementeillä saan tunnelman paremmin välitty-
mään viittomakielisille katsojille. Ominaista surrogaattilalle on se, että surro-

gaatit ovat oikean tai elävän kokoisia ja ne voivat sijaita missä vain viittojan ympäröimässä tilassa, joko lähellä tai kaukana. Surrogaatin ollessa näkymätön on niillä fyysinen paikka mentaalisisessa tilassa todellisten entiteettien tavoin, ja siksi niitä kohdellaan kuin ne olisivat fyysisesti läsnä. (Lukasczyk 2008, 34–36). Mentaaliset tilat ovat taas objekteja, jotka ovat erillään kielellisistä rakenteista sekä ne ovat ihmisen käsitys sen hetkisestä fyysisestä ympäristöstään samoin kuin ihmisen käsitys kertomuksesta, tapahtumasta, kuvasta tai mistä vain muun tyyppisestä mentaalisisesta ajatusrakennelmasta. (mt.,30–31).

Kohtaus 11

Ritva ja Taimi juttelevat keskenään elämän vaikeudesta. Taimi kertoo entisistä ajoista kun hän oli Nevalaisen matkustajakodissa kerrossiivoojana. Taimi kertoo, kuinka hänellä ja Eino Grönillä oli monet mukavat juttutuokiot. Taimi sanoo: *”Voit uskoa, että meillä oli Grönin Eikan kanssa monet hyvät istunnot.”*

Tulkatessani lauseen alun *”Voit uskoa”* pidän käsiäni ristissä ja teen päällä pientä liikettä edestakaisin silmiäni siristäen. Kasvoillani on onnellinen ja tyytyväinen ilme, sekä hymyilen pientä hymyä eläytyen Taimin tunteeseen. Koko olemuksestani näkee muistojen tuoman onnellisuuden tunteen, mistä Taimi kertoo. Myös tässä kohtauksessa käytän paljon mimiikkaa. Paunu (1992, 181) kirjoittaa roolinvaihdon olevan useiden osatekijöiden summa mihin kuuluvat miimiset seikat sekä katseen ja vartalon suuntautumisen muutokset. Tulkatessani olen irrottautunut täysin viittomista ja tuon asian esille ainoastaan omilla eleilläni ja ilmeilläni samaistuen Taimin tapaan puhua. Kuten Rissanen (1992,192) kirjoittaa, roolinvaihto käsittää ainakin kaksi erilaista ilmiötä: viittojan samaistumisen tai eläytymisen kertomansa elollisen olion toimintatapaan, ulkonäköön tai vastaavaan, sekä näkökulman vaihtamisen, jossa viittoja esittää tilanteen osallistujien ja elollisten olioiden näkökulmasta.

Kohtaus 12

Seuraavassa esimerkki kohtauksessa hoitokodin työntekijänä toimiva siviilipalvelusta suorittava Kaide lohduttaa Minnaa, joka itkee pelkoaan menettää lapsensa huoltajuus lapsen isälle. Tulkkaan molempia sekä Kaidea, että Minnaa. Keskustelussa he juttelevat myös heidän iästään ja Kaide kertoo, ettei hänen elämäkään helppoa ja ihanaa ole, vaikka hän on vielä nuori. Kaide sanoo Minnalle: ” *Ja sitä paitsi, ei tää niin sanottu kultanen nuoruuskaan mitään herkkua ole.*”

Lauseen alun ”*Ja sitä paitsi*” tulkkaan pelkillä ilmeillä ja eleillä mimiikka käyttäen. Käytän käsiäni hieman avoinna sylissäni samalla käyttäen katsettani toisaalla kohottaen hieman olkapäitäni. Kasvoillani on surullinen ilme kulmakarvani ja suupieleni painuvat alaspäin ikään kuin olisin juuri purskahtamassa itkuun, samoin kuin Kaide lohduttaessa Minna. Tulkatessani Kaidea olen sisällä Kaiden tunnetilassa ja koen asian hänen näkökulmastaan, eli olen surrogaattitilassa. Lukasczyk (2008, 97) toteaa puheen, ajatuksen tai toiminnan referoinnin tapahtuvan aina suorassa esityksessä surrogaattitilan avulla. Surrogaattitila vastaa esimerkiksi puhe- tai toimintatilannetta, jossa viittojan keho esittää puhujaa tai tekijää blendautumalla surrogaattiin (Lukasczyk 2008, 97).

Kohtaus 13

Minna tulee huutaen kertomaan kaikille johtajan uusiin hänen työsopimuksen. Minna tulee huutaen: ”*Jes jes jes jes jes jipiiiii!!!*”.

Tulkatessani Minnaa käteni ovat nyrkissä ja teen liikettä ylöspäin, kuin olisin voittanut jotain. Koko vartaloni on tässä onnentunteessa mukana. Kasvoillani on

valtava hymy ja tärisytän päätäni hieman, tällä sain tuotua ilmi Minna voiton riemun työsopimuksen jatkosta. Tulkatessani olen kuvitellut itseni tilanteeseen, jossa saan todella suuren ilouutisen ja näin viittomakieliselle katsojalle välittyä aito voitonriemu. Kuten Nisulakin (2012, 17) toteaa, tulkkien tulee luottaa omiin mielikuviinsa ja siihen, että myös muut ymmärtävät käyttämäsi mielikuvan.

5.2 Yhteenveto kohtauksista

Analysointini perusteella voin sanoa, että yleisin tapani käyttää ei-manuaalista surrogaattia on mimiikka ja kasvojen ilmeet. Jokaisessa annotoimassani kohtauksessa eläydyn roolihenkilön tunnetilaan käyttäen mimiikkaa sekä kasvojen lukuisia ilmeitä ja pään liikkeitä, nämä ovat ei-manuaalisen surrogaatin käytössä hyvin tärkeä osa. Jos opettaisin ei-manuaalisen surrogaatin käyttöä, avainsana olisi heittäytyminen. Tulkin on pystyttävä näkemään tulkattava tilanne toisen henkilön näkökulmasta käyttäen kokija näkökulmaa sekä näkökulman vaihtamista. Rissanen (1992, 193) toteaa, että näkökulman vaihtoa esiintyy pääsääntöisesti juuri kertovassa tekstissä. Kohtauksia tulkatessa olin täysin sisällä tulkattavien roolihenkilöiden tunnetiloissa ja ei-manuaalisen surrogaatin käyttö olisi ollut mielestäni mahdotonta toteuttaa ilman mimiikkaa. Samaistuminen roolihenkilöiden tapaan toimia, puhua ja liikkua oli myös yleisin tapani käyttää ei-manuaalista surrogaattia.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli toteuttaa *Kuin ensimmäistä päivää* – teatteritulkaus ja tulkauksessa keskityin tarkastelemaan surrogaatin käyttöä ei-manuaalisin keinoin. Tavoitteeseeni pääsin vastaamalla tutkimuskysymykseeni: Millaista ei-manuaalista surrogaattia *Kuin ensimmäistä päivää* – teatteritulkauskassa esiintyy? Opinnäytetyöni perusteella voin sanoa, että ei-manuaalisen surrogaatin käyttö on hyvin oleellinen osa teatteritulkausta ja sanoman välittymistä kohdekulttuuriin. Kokemukseni perusteella olen hyvin vakuuttunut, että tulkatessaan teatteria on tulkilla oltava kyky heittäytyä näytelmän vietäväksi.

Olen itse hyvin tyytyväinen valintaani toteuttaa toiminnallinen opinnäytetyö. Sain hyvän kosketuksen siihen, kuinka paljon tulkilta vaaditaan heittäytymistä ja näyttelijän ominaisuuksia tulkatessaan teatteria viittomakielelle. Rakkauteni teatteria kohtaan helpotti omaa tulkkaustani ja eläytymistä näytelmän eri tunnetiloihin ja siihen kuinka pääsen sisälle eri roolihenkilöiden mielenmaisemaan. Teatteritulkkaukseen vaatii todella hyvän valmistautumisen sekä käänösratkaisuiden miettimisen. Valmisteltu tulkkaukseen vaatii valtavan työmäärän, joka tuli minulle hieman yllätyksenä. Tuntui kuin olisimme itse olleet näyttelijöitä, jotka käyvät harjoituksissa ja hiovat suoritustaan ja eläytyvät näytelmään. Opin itsestäni myös paljon ja löysin uusia piirteitä joita en tiennyt olevan olemassa, kuten kuinka epävarma olen omasta tulkkauksestani ja kääntäjän taidoistani. Kokonaisuudessaan produkti opetti minulle asioita itsestäni tulkkina, työparina ja yhteisön jäsenenä.

Pyrin tulkkauksellani antamaan viittomakielisille antoisan kulttuurielämyksen. Antoisan kulttuurielämyksen tuottaminen olikin haastavampaa kuin oli ensin ajatellut. Näytelmän tulkkaaminen täysin toiseen kulttuuriin ja toiselle kielelle niin, että näytelmän tunnelma ja ajatus välittyisi samalla tavalla kuin kuuleville, oli todella haastava. Koska emme saaneet viittomakielisiltä henkilöiltä palautetta näytelmän jälkeen, en voi sanoa kuinka hyvin onnistuin tavoitteessani tuottaa viittomakielisille antoisa kulttuurielämys. Tämä olisi voinut olla myös kirjallisen työni aihe ja olisin voinut toteuttaa sen kyselytutkimuksena näytelmän jälkeen, mutta tämä voisi olla jatkotutkimuksen aihe. Kirjallisessa osuudessa kävin läpi toiminnallista osuutta pala palalta aina uudestaan ja uudestaan. Tutkimusmenetelmänäni oli havainnointi ja paneuduin kuvaamaamme tallenteeseen todella hyvin mikä vahvisti positiivisesti käsitystäni tulkkaustaidoistani. Tutkimusmenetelmänäni havainnointi oli todella aikaa vievä ja hidas menetelmä, mutta se antoi minulle mahdollisuuden paneutua aiheeseeni hyvin. Tämä ehkä hieman vähensi itsekritiikkiäni omaa ammattitaitoani kohtaan ja opin olemaan itselleni armollisempi.

Kirjallisen työni näkökulman rajaus oli minulle vaikeaa. Minun täytyi ensin selvittää itselleni perusteellisesti mitä surrogaatti tarkoittaa ja mitä elementtejä surrogaatin käyttö sisältää. Ensin analysoin tallenteen yleisellä tasolla surrogaatin käytön näkökulmasta, kunnes huomasin työn olevan liian laaja. Olisin halunnut

tarkastella tallennetta surrogaatin käytön näkökulmasta ja havainnoida, kuinka surrogaatin käyttöön liittyy viittomistyyli, vartalon liikkeet sekä non-manuaalisuus. Olisin halunnut tuoda myös ilmi, kuinka viittomakielen elementit kuten eleet, osittamiset, ikonisuus sekä klassifikaattorien käyttö tukevat roolinottoa ja surrogaatin käyttöä. Nämä voisivat olla jatkotutkimuksen aiheita. Työni edetessä ymmärsin, kuinka laajasta työstä olisi ollut kyse, jos olisin analysoinut tallenteen edellä mainitsemieni asioiden näkökulmasta. Siksi päädyin rajaamaan näkökulmani surrogaatin ei-manuaalisin keinoin. Minulle avautui maailma, kuinka voin käyttää viittomakieltä, vaikka viittomat puuttuisivatkin. Olemme tietenkin käsitelleet asiaa myös oppitunneilla, mutta oman tutkimustyöni kautta olen oppinut paljon lisää viittomakielestä ja sen visuaalisuudesta sekä siitä, kuinka pienillä asioilla sanoman merkitys voi muuttua. Jatkotutkimusaiheena voisi olla manuaalisesti yhtä aikaa tuotettu surrogaatti.

Opinnäytetyön työstäminen ei missään nimessä ole ollut minulle helppo prosessi, mutta tutkimustyöni edetessä ymmärrykseni käsiteltävää asiaa kohtaan kasvoi ja minun oli helpompi jatkaa työstämistä. Tarkan rajauksen teko surrogaatin käyttöön ei-manuaalisin keinoin pelasti minut niin sanotusti hädästä ja opin erehdyksen kautta, kuinka tärkeää näkökulman rajaaminen on. Vaiherikkaan työskentelyn jälkeen olen hyvin tyytyväinen asioihin, joita olen oppinut. Näytelmän roolihenkilön Rva Lahtisen sanoin: *"Elämä on liian lyhyt, että vain kuivaa pullaa söisi"*

LÄHTEET

Elisa Haapajoki 2010. BAAL Teatteritulkkaukseen viittomakielisen kuoron katsojan silmin. Humanistinen ammattikorkeakoulu opinnäytetyö.

Gebron, Julie 2000 Sign the Speech. An Introduction to Theatrical Interpreting. Hillsboro: Butte Publications inc.

Heidi Rajaniemi & Liisa Mala 2013. Paperittomat - Valmistautuminen suomalaiselle viittomakielelle tulkattuun näytelmään. Humanistinen ammattikorkeakoulu opinnäytetyö.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Hytönen, Niina & Rissanen Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 17-25.

Hytönen, Niina. 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 66-83

Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lennes, Mietta & Ahjoniemi, Sanna 2005. Puheaineiston annotointi eli nimikointi. Versio 1.01. 11.toukokuuta 2005. viitattu 8.4.16
http://www.helsinki.fi/~lennes/annotation_guide/node4.html

Liddell, Scott K. 2008. Grammar, Gesture, and Meaning in American Sign Language. Cambridge University Press ; New York.

Lukasczyk, Ulrika 2009. Sanottua, ajateltua ja tehtyä. Referointi kolmessa suomalaisella viittomakielellä tuotetussa fiktiivisessä kertomuksessa. Kasvatustieteen laitos. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu – tutkielma.

Malm, Arja & Östman, Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 9-32.

Nisula, Marjukka 2012. Kuvittele-Käytä mielikuva. Humak. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Ojala, Raili 1993. Viittomakielen tulkkaus konferensseissa. Mitä tulisi ottaa huomioon, kun konferenssissa on tulkkaus viittomakielelle. Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys.

Paunu, Juha. 1992. Viito elävästi 2. Helsinki: Kuurojen Liitto r.y.

Pippuri, Outi 2014. Suomalaisten julkisuuden henkilöiden viittomanimiä ja niiden nimenantoperusteita. Pro gradu-tutkielma Jyväskylän yliopisto.

Rainò, Päivi 2000. Viittomanimistä ja nimentajusta. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 201-204

Riitta Kangasaho ja Päivi Toikkanen 2000. NÄKÖKOKEMUKSEN MERKITYS LIIKKUMISESSA JA TILAKÄSITYKSEN MUODOSTAMISESSA., Erityispedagogiikan pro gradu-tutkielma. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.

Rissanen, Terhi 1992. Näkökulman vaihtamisesta suomalaisessa viittomakielessä. Teoksessa Esa Itkonen & Anneli Pajunen & Timo Haukioja (toim.) Kielitieteen kentän kartoitusta. Turku: Turun Yliopisto, 191-202.

Rissanen, Terhi. 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Hytönen Niina ja Rissanen Terhi (toim.) Käden käännteessä. Helsinki: Oy FINN LECTURA AB, 26 – 64.

Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Terhi Rissanen 1992. Näkökulman vaihtamisesta suomalaisessa viittomakielessä. Teoksessa Kielitieteen kentän kartoitusta. Toim: Esa Itkonen, Anneli Pajunen ja Timo Haukioja. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja. Turku.

Samuli Mänttari 2013. Tulkkaus viittomakielisen teatteriproduktion harjoituksissa. Humanistinen ammattikorkeakoulu opinnäytetyö.

Siilinjärven Teatteri. viitattu 8.1.2015.

<http://www.siilinjarventeatteri.fi/fi/Historiikki.htm>

Suomen perustuslaki. viitattu 6.2.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.